

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านพิธีกรรม (เลี้ยงปู่ตา)

พิธีกรรมปู่ตา

ความเป็นมา

บนแท่นบูชา เสร็จแล้วชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วย
อำเภอศรีสงครามเดิมเป็นเมืองอากาศอำนวยขึ้นกับเมืองนครพนม ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องที่ เมืองอากาศอำนวยถูกลดฐานะลง เปลี่ยนจากเมืองเป็นอำเภอ เมืองอากาศอำนวยเป็น **กิ่งอำเภออากาศอำนวย** ขึ้นกับอำเภอกาญจนบุรี เนื่องจากเขตพื้นที่กิ่งอำเภออากาศอำนวยมีอาณาเขตกว้างขวาง จึงโอนพื้นที่บางส่วนไปขึ้นกับอำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร และย้ายอำเภอมาตั้งที่บ้านศรีเวินชัย ตำบลสามผง เนื่องจากทำเลบ้านศรีเวินชัยไม่เหมาะแก่การตั้งอำเภอ จึงย้ายมาตั้งที่บ้านท่าบ่อ ตำบลบ้านท่า แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น **กิ่งอำเภอบ่อศรีสงคราม** แต่เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมบ่อยซ้ำซาก จึงได้ย้ายมาตั้งที่ตำบลนาเดื่อ บ้านปากอูนปัจจุบัน และได้เปลี่ยนชื่อเป็น **อำเภอศรีสงคราม**

ในยุคนั้นมีผู้คนจากหลายถิ่นฐานได้อพยพมาอาศัยอยู่ที่บ้านปากอูน และครอบครัวของคุณตาอินทสิทธิ์ อุ่นกลม ไทยโสฬะทาย อำเภอกาญจนบุรี ก็ได้พากันมาอาศัยอยู่บริเวณ บ้านปากอูน หมู่ที่ ๔ ไกล่ริมน้ำสงคราม เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่อุดมสมบูรณ์ดี มีปลาชุกชุม ต่อมาลูกหลานชาวบ้านเจ็บไข้ ได้ป่วย ทำการรักษาแต่ไม่หายเลยมีการเข้าทรงนางเทียม คนทรงบอกว่า อยากรู้ที่อยู่อาศัย ให้ตั้งโอง บริเวณหลังวัดศรีสมบุญ คุณตาอินทสิทธิ์ อุ่นกลม จึงได้นำชาวบ้านมาสร้างโองปู่ตา และทำให้ลูกหลานหายเจ็บป่วย ปัจจุบันได้ปรับปรุงโองปู่ตา เป็นศาลหลักเมืองของคนในชุมชน

เผ่าเจ้า นอกจากจะมีหน้าที่ดูแลศาลปู่ตาให้เรียบร้อยเป็นประจำอยู่แล้ว ยังมีหน้าที่ เป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างปู่ตากับชาวบ้าน

ประเพณีการเลี้ยงปู่ตา

ปู่ตา หมายถึง คนสองจำพวกที่เป็นบรรพชนของชาวอีสาน คำว่า ปู่ หมายถึง ปู่และย่า ที่เป็นพ่อแม่ของพ่อ ส่วนคำว่า ตา หมายถึง ตาและยายที่เป็นพ่อแม่ของแม่ เมื่อบรรพบุรุษสองสายนี้ล่วงลับไปหลายชั่วอายุคน จนไม่สามารถที่จะจำชื่อได้ ลูกหลานรุ่นหลัง ๆ จึงเรียกเป็นกลาง ๆ ว่า ปู่ตา

ทำไมจึงมีการเลี้ยงปูตา

การเลี้ยงปูตา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปเพราะเมื่อปูตามีชีวิตอยู่นั้น ได้สร้างคุณงามความดีไว้กับลูกหลาน และสังคมมากมายหลายประการ เช่น ให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี สะสมสาธารณสมบัติไว้เพื่อลูกหลาน เพื่อแสดงถึงกตัญญูกตเวที จึงมีการเลี้ยงปูตาสืบต่อไปเป็นประเพณี

ประเพณีการเลี้ยงปูตาจะกระทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน กำหนดเวลาเลี้ยงปูต้ามักจะทำระหว่างเดือน ๑๒ สถานที่เลี้ยงปูตาก็คือ "คอนปูตา"หรือ "ศาลหลักเมือง" อันเป็นสถานที่ปูตาสงสถิตย์อยู่ ชาวบ้านจะเลือกป่าไม้ ใกล้หมู่บ้านเป็นที่ปลูกหอหรือโหงให้ปูตาอยู่ ภายในหอปูตานั้น จะประกอบด้วยรูปปั้นปูตา แทนบุชา ข้าทาสชาย หญิง รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หอก พวงมาลัย ดอกไม้ รูปเทียน ผู้ที่ดูแลรักษาหอปูตาเรียกว่า "เฒ่าจ้ำ" คำว่า "จ้ำ" มาจากคำว่า "ประจำ" เฒ่าจ้ำ นอกจากจะมีหน้าที่ดูแลศาลปูตาให้เรียบร้อยเป็นประจำอยู่แล้ว ยังมีหน้าที่ เป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างปูตากับชาวบ้าน เฒ่าจ้ำจึงคล้ายกับทหารคนสนิทของปูตา

"**ตอนปูตา**" นั้น จะเป็นบริเวณที่ชาวบ้านเคารพเกรงกลัวมาก ใครจะไปตัดโค่นต้นไม้ ยิ่งสัตว์ในเขตตอนปูตาไม่ได้ ท่านจะโกรธเพราะถือว่าล่วงเกินบริวารท่าน ปูตาจะบันดาลให้ผู้ทีล่วงเกินมีอันเป็นไป เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ประกอบการงานไร้ผล ดังนั้น การที่ชาวบ้านเคารพปูตา จึงเป็นการอนุรักษ์ป่า และอนุรักษ์สัตว์ ในเขตตอนปูตาได้เป็นอย่างดี

คุณยายมณีวรรณ สุธรรม กำลังให้ข้อมูล

เครื่องเซ่นปูตา

ได้แก่ น้ำหอม ดอกไม้ รูปเทียน เหล้าโรง ไก่ต้ม ไช้ต้ม เมื่อถึงวันเลี้ยงปูตา ในตอนเช้าชาวบ้านจะร่วมกัน บูรณะตอนปูตาให้เป็นระเบียบ เช่น ช่วยกันถางหญ้า จัดแทนบุชา เปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม หรืออาจจะซ่อมแซมหอปูตาให้ดีกว่าเดิม โดยการเปลี่ยนเสามุงสังกะสีใหม่ เป็นต้น เมื่อจะเริ่มพิธีเลี้ยงปูตา เฒ่าจ้ำก็จะนำเครื่องเซ่นวาง

ผู้ให้ข้อมูล ๑. นางมณีวรรณ สุธรรม ปราชญ์ชาวบ้านด้านปูตา